

Смирнова Ірина Валентинівна – старший науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України

Протидія наркобізнесу як один із чинників забезпечення національної безпеки України

У статті проаналізовано сучасний стан поширення незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів в державі, тенденції розвитку наркотизації населення. Здійснено спробу проаналізувати багатокомпонентний формат наркотичних проблем та їх шкоду для національної безпеки України.

Важливість і необхідність вивчення феномену наркобізнесу і пов'язаної з ним злочинності, механізмів зародження і поширення наркотизму та різних форм наркоманії підтверджувалося у різні часи вітчизняними, російськими та зарубіжними фахівцями і вченими з різних галузей наукових знань – кримінального права, кримінології і соціології; криміналістики і кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності; міжнародного і конституційного права; адміністративного права і адміністративної діяльності; наркології і судової психіатрії; юридичної психології, а саме: О.І. Александровим, Р.О. Александровим (Російська Федерація), Л.М. Анісімовим (Російська Федерація), Б.Т. Акрамходжаєвим (Республіка Узбекистан), Ю.В. Бауліним, А.А. Бовою, В.І. Брильовим (Російська Федерація), Г.Ю. Бувайликом, В.В. Бульбою, В.В. Василевичем, М.Г. Вербенським, Б.Т. Віленчиком (Республіка Білорусь), С.А. Гадойбоевим, Е.Г. Гасановим (Республіка Азербайджан), В.М. Гіленсеним (Російська Федерація), В.О. Глушковим, О.П. Горохом, І.М. Гриненком, О.М. Гуміним, А.І. Долговою (Російська Федерація), С.Ф. Денисовим, О.М. Джужею, Л.В. Дорош, С.І. Дрьомовим, В.І. Женунтієм, А.П. Закалюком, Я.Я. Іванчиком (Латвійська Республіка); М.Ю. Ігнатовим, Б.Ф. Калачовим (Російська Федерація), А.П. Кіцулом, О.М. Костенком, М.І. Костіним, В.В. Князевим (Російська Федерація), М.Й. Коржанським, Р.О. Кравченком (Російська Федерація), І.І. Курильовим, І.П. Лановенком, І.В. Лінським, В.В. Лунєєвим (Російська Федерація), В.В. Матвійчуком, П.В. Мельником; Г.М. Меретуковим (Російська Федерація), Н.А. Мірошніченко, А.А. Музикою, О.В. Наден, Д.Й. Никифорчуком, Р.М. Павленком, Ю.Г. Пономаренко, М.П. Прохоровою (Російська Федерація), В.Г. Пшеничним, Е.Г. Расюком, А.В. Савченком, Т.Р. Саїтбаєвим (Республіка Узбекистан), О.Я. Светловим, М.П. Селівановим, Є.Д. Скулишем, В.М. Смітєнком, С.В. Суховим, С.А. Тарарухінім, Н.В. Тарасовою (Російська Федерація), Л.М. Тимофєєвим (Російська Федерація), В.А. Тимошенком, Ю.В. Трунцевським (Російська Федерація), Г.В. Федоровим (Республіка Білорусь), Є.В. Фесенком, М.С. Хруппою, Д.О. Штаньком, Н.С. Юзіковою і багатьма іншими.

Незаконний наркообіг, міжнародний наркобізнес та пов'язані з ним різні види наркоманій завдають виняткової шкоди як окремим індивідам, так і людству загалом, підривають здоров'я людей, обмежують їх фізичний і соціальний розвиток, життєву перспективу, руйнують психіку, культуру [1] і моральні засади нормального цивілізованого існування, спричиняють погіршення криміногенної ситуації не лише

в нашій країні, завдаючи шкоди в економічній, соціальній та політичній сферах. **Тому заходи протидії поширенню незаконних наркосасобів і стабілізація криміногенної ситуації в Україні у цій сфері мають розглядатися у напрямі поліпшення державної наркогенної безпеки.** При цьому наголосимо, що наркогенна безпека є чинником, детермінуючим не лише внутрішню безпеку країни, оскільки незаконний контрабандний (як експортний, так й імпортовий) наркобізнес постає двояким зовнішнім негативним чинником для країн, на територію яких здійснюється контрабанда наркосасобів і з території яких він відбувається.

Первинно елементами цієї безпекової системи має стати створення політичних, економіко-соціальних, морально-духовних і психолого-особистісних основ існування і розвитку сталого до агресії наркобізнесу суспільства, поряд з традиційною і невід'ємною силовою протидією незаконному наркообігу; системною профілактикою наркосубкультури і злочинності наркозалежних; ефективною системою медичного лікування і соціально-психологічної реабілітації.

Обсяги вилучень особливо небезпечних наркотичних засобів і психотропних речовин протягом лише 1995 – 2004 рр., наприклад, 624 кг кокаїну у м. Севастополі, що прямували з Колумбії до Бельгії, 250 кг пасти коки, 6 141 кг гашишу з Уганди, призначеного для збуту в Чехії та Німеччині, 10 кг героїну з Пакистану та 412 кг фентанілу, здійснені Службою безпеки України [2], і дані Головного управління по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю СБ України місячної давнини щодо виявлення 10 жовтня 2007 року в Луганській і Миколаївській областях організованої групи наркоторговців, щомісячні статки якої складали понад 1 млн. грн. і котра здійснювала контрабанду героїну з Центральної Азії в Україну, в одного з учасників якої на момент затримання вилучено 3,5 кг героїну, переправленого з Росії, доводять необхідність розробки і вжиття комплексу невідкладних заходів внутрідержавного і міжнародного характеру.

Як зазначає відомий російський вчений і юрист-практик О.І. Александров, існує необхідність серйозної модернізації кримінальної політики і переоцінки (*та переоцінки – вид. нами*) основних напрямів її розвитку [3], *особливо щодо організації і проведення протидії і профілактики незаконного наркообігу і наркоманій (вид. нами)*. Вчений не випадково виділяє саме три напрями протидії – корупції, наркобізнесу і тероризму, разом узятим, – як особливим джерелам загрози для сучасного російського суспільства у сфері злочинності та національної безпеки, що однаковою мірою, на наш погляд, відноситься і до українських реалій.

Моніторинг наркоситуації в Україні свідчить про швидкі темпи наркотизації суспільства, подальше поширення проявів внутрідержавного і міжнародного наркобізнесу, що протягом останніх років набуло загрозливого характеру. Корисливо-насильницька мотивація (в нашому разі – наркозлочинів), на думку В.В. Лунєєва [4], виступає становим хребтом організованої злочинної діяльності, кваліфікованим різновидом якої є злочинність у сфері незаконного наркообігу. На погляд вченого, мафія нічого не робить безкорисливо. Всі дії організованих злочинців підкорені наживі й владі, у цілях тієї ж наживи та її безпечного досягнення [4, с. 198].

На сьогодні в Україні спостерігається значне зростання кількості наркоманів: на обліках перебуває понад 170 тис. споживачів наркотиків, або майже в середньому 37 споживачів наркотиків на кожні 10 тис. населення (у 2004 році цей показник складав 33 споживачі на 10 тис. населення). За даними МВС України за 9 міс. 2007 р., найбільша кількість наркоспоживачів на 10 тис. населення спостерігається в Миколаївській – 68, Луганській – 66, Одеській – 64, Дніпропетровській – 61, місті Севастополі – 58, Херсонській – 53 областях [5].

Якщо в середньому в Україні протягом минулих років виявлялося 23 тис. споживачів наркотиків, то за 9 місяців 2007 року обліковано вже 26,7 тис. осіб, які

допускають немедичне вживання наркотиків, з яких 46 % (12,3 тис.) з уперше встановленим діагнозом. Від передозувань наркотиками та хвороб, пов'язаних з цим негативним явищем, померло 940 споживачів наркотиків (за останні 5 років померло 7,9 тис. наркоспоживачів) [6]. Для порівняння: у Росії – понад 3 млн. наркоманів, 2/3 з яких – молодь у віці до 30 років [7].

У свою чергу, профілактиці незаконному наркообігу і наркоманії шкодить відсутність єдиної державної системи обліку наркоспоживання і виявлення нових випадків захворювань на наркоманію, тому маємо суттєві розходження в обліках між даними Міністерства внутрішніх справ України, наприклад у 2005 році [8], і даними Міністерства охорони здоров'я України – МОЗ України показує кількість облікованих випадків в 1,8 разів менше, порівняно з МВС України за цей період, що стало можливим, на наш погляд, через неефективне виявлення осіб, які незаконно вживають наркотичні засоби або психотропні речовини, медичний огляд та медичне обстеження осіб, які зловживають наркозасобами.

За даними статистики Міністерства внутрішніх справ України [9], кількість осіб, які знаходились протягом 2002 – 9 міс. 2007 рр. на обліку за вживання наркотичних та психотропних речовин, утворювала таку картину (таблиця).

Таблиця

Кількість облікованих споживачів наркотичних засобів і психотропних речовин в Україні протягом 2002 – 9 місяців 2007 рр.

(у тис.)

Показники облікованих випадків	Роки					
	2002	2003	2004	2005	2006	9 місяців 2007
Кількість облікованих осіб	112 513	119 965	124 805	152 418	154 447	170 784
З них: з діагнозом наркоманія	78 589	82 836	83 741	92 809	94 846	98 020

Протягом 9 місяців 2006 року на обліку в ОВС перебувало із загальної кількості облікованих наркоспоживачів 5187 неповнолітніх, серед яких 969 осіб – з діагнозом “наркоманія”. За аналогічний період 2007 року маємо показник щодо неповнолітніх – 5175, серед яких 965 осіб – з діагнозом “наркоманія”. Тобто, облікований рівень ураженості наркоманією неповнолітніх протягом двох останніх років відмічається певною сталістю, що можна вважати, але з пересторогою, позитивною тенденцією. Знову йдеться лише про облікованих неповнолітніх наркоспоживачів, а не про їх реальну кількість, що, безумовно, шкодить справі протидії незаконному наркообігу.

Найбільш ураженим регіоном є Автономна Республіка Крим, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Одеська області та місто Київ, що підтверджуються і даними МВС України за 9 міс. 2007 р., а саме: традиційно регіонами високої розповсюдженості наркоманії в Україні є Дніпропетровська – 20,8 тис. осіб, Донецька – 19,9 тис., Луганська – 15,7 тис., Одеська – 15,2 тис. області, Автономна Республіка Крим – 8,8 тис., та місто Київ – 10,9 тис. На думку експертів Департаменту БНОН МВС України, на зазначені регіони припадає більше половини облікових осіб, які вживають наркозасоби без призначення лікаря [6]. Тому, вважаємо, що саме ці регіони потребують першочергових профілактичних заходів щодо протидії незаконному наркообігу, бо їх “традиційний” перелік не є випадковим. Всі перелічені області є високорозвиненими індустріальними

регіонами, а це означає, по-перше, наявність у їх жителів певних коштів на придбання наркозасобів; по-друге, – поширення незаконного наркообігу руйнує усталену трудову мораль мешканців регіонів; по-третє, – наркоманія “вимиває” трудові резерви, спонукаючи наркоспоживачів до пасивного і злочинного способу життя. Великі міста, як, наприклад Київ, з розвиненою розважальною індустрією і клубним способом життя молоді, стають центрами торгівлі синтетичними наркозасобами і потужними психотропними речовинами. У свою чергу, АР Крим та Одеська область, маючи вихід до Чорного моря, зазнають впливу міжнародної контрабанди наркозасобів і є першим пунктом незаконного наркообігу в його подальшій схемі.

За соціальним станом серед наркоманів переважають безробітні – 74,1 %. Доля робітників складає 9,4 %, службовців – 0,6 %, учнівської та студентської молоді – 3,1 %. Особливу тривогу викликає зростання випадків наркоспоживання серед сільських жителів. У 2006 році їх частка серед загальної кількості наркоспоживачів складала 19,9 % (30,7 тис. осіб), за 9 міс. 2007 р. вже – 23,4 % (39,9 тис.) [6, с. 1–2].

На наш погляд, відбувається поступова наркотизація сільського населення, що є загрозливим чинником, враховуючи такі обставини. *Перша.* Село і так зазнає брак робочої сили, бо молодь мігрує до обласних центрів і великих міст і за кордон, як це наявне у Західній Україні. *Друга.* За відсутності можливостей і бажання працювати у селах, наявності повальної алкоголізації сільських мешканців їм пропонується – циганськими етнічними наркоугрупованнями, з одного боку, легкий заробіток на торгівлі наркотичними засобами, з іншого, – спосіб відчутти ейфорію та позбавитися ілюзорно, на певний час відчуття своєї непотрібності. І *третя.* Сільські місцевості поблизу міст активно освоюються під забудівлю котеджами міських жителів певного матеріального статку. Така зворотна міграція – з міст до сільської місцевості – імовірно, призведе до первинної і вторинної наркотизації молоді та неповнолітніх із благополучних міських сімей.

Із загальної кількості осіб, які перебувають на обліку у 2007 році, 2,5 % – неповнолітні (4,3 тис.) та 17,5 % – жінки (29,9 тис.); переважна більшість, як завжди, не працюють і не навчаються – майже 74,2 % (126,7 тис.); робітники утворюють багаточисленну групу – 9,4 % (майже 16 тис.), що доводить справедливості наших висновків про втрату працездатного прошарку населення через наркоспоживання; учні ПТУ, технікумів – 1,7 % (2,9 тис.) (рис. 1).

З числа осіб, які перебувають на обліку

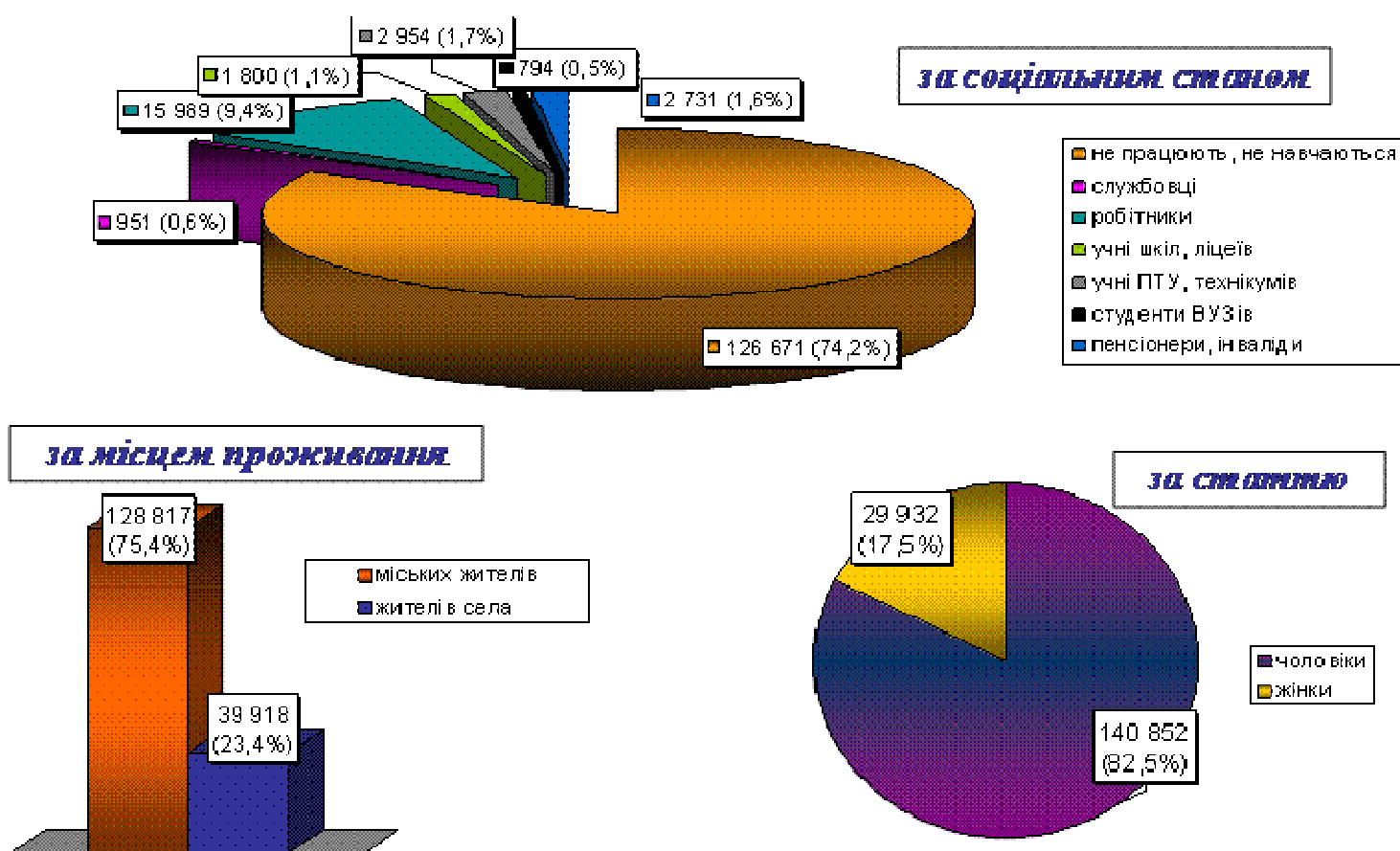


Рисунок 1. Розподіл наркоспоживачів за соціальним станом, місцем проживання і статтю (за обліковими даними ДБНОН МВС України за 9 місяців 2007 року)

Недалеко від попередньої групи віддалилися пенсіонери та інваліди – 1,6 % (2,7 тис.), тому маємо полярні групи – учнівської молоді ПТУ і технікумів віком 15 – 18 років та людей віком 55 – 60 років та приєднаних до них інвалідів, серед яких хвороба виступає провокатором наркоспоживання. А перші дві групи мають спільну ознаку – соціальну дезадаптацію, яка виражається у незадіяності цих груп в активній соціально-значущій діяльності, що створює додаткову загрозу втрати молодого покоління, яке ще не набуло системи життєвих орієнтирів, цінностей і традицій, зорієнтованих на формування гармонійної особистості, носіями яких виступають представники старшого покоління, котрі також наркотизуються. Така ситуація, на наш погляд, створює передумови маргіналізації цих вікових прошарків населення, що загрожує поглибленням духовної і культурологічної кризи, яка дає чи не єдиний шлях для непотрібних, “зайвих” людей – однойменних лермонтовських “героїв нашого часу” – забути від цих проблем у наркотичній ейфорії.

Рівень загальнокримінальної злочинності наркоспоживачів залишається досить високим. Протягом 2007 року наркоманами та особами, що знаходились у стані наркотичного сп'яніння, скоєно 9,8 тис. злочинів корисливо-насильницької спрямованості, серед яких 18 убивств та замахів на вбивство, 18 тяжких тілесних ушкоджень, серед яких у 9 випадках настала смерть потерпілого, 79 розбійних нападів, 287 грабежів, 1362 крадіжки. У свою чергу, відсутність належної індивідуальної профілактики наркоманії та вчинення на цьому ґрунті тяжких та

особливо тяжких злочинів виступає суттєвим чинником повторної і рецидивної наркозлочинності та загальнокримінальної [6, с. 3].

За даними ДБНОН МВС України, за 9 місяців 2007 року на оперативний облік поставлено 26,7 тис. осіб, причетних до незаконного обігу наркотиків, усього ж на обліку перебуває майже 511 тис. таких осіб, у тому числі 340 тис. – засуджених або таких, що перебувають під слідством, уже цього року їх обліковано 100 тис.

**Кількість виявлених збутих та осіб,
притягнутих до кримінальної відповідальності
за закінченими кримінальними справами**

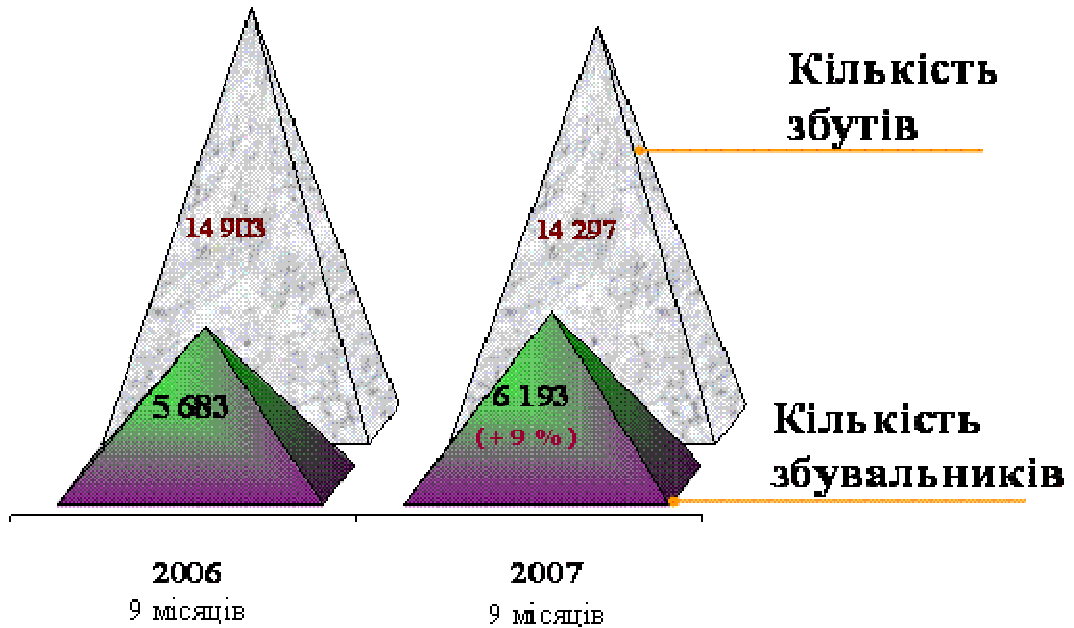


Рисунок 2. Кількісні показники збутів наркотичних засобів і осіб, причетних до них (за даними ДБНОН МВС України)

По лінії боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів за 9 місяців 2007 року за збут наркотиків було встановлено 6,1 тис. осіб, кримінальні справи по яких направлено до суду, за аналогічний період минулого року цей показник становив 5,6 тис. (динаміка складає + 9 %) (див. рис. 2).

Разом з тим, за даними ДБНОН МВС України зменшилась кількість виявлених збувальників з 117 до 81 (-30,8 %) у Волинській, з 282 до 229 (-18,8 %) у Миколаївській, з 96 до 79 (-17,7 %) у Львівській та з 205 до 178 (-13,2 %) у Житомирській областях, з 95 до 73 (-23,2 %) на Південно-Західній, з 108 до 92 (-14,8 %) на Південній та з 87 до 78 (-10,3 %) на Донецькій залізницях.

Відомо, що наркобізнес стимулює ринки попиту, тому до незаконного обігу наркотиків залучаються емісари, які заздалегідь планують і прораховують легкий і швидкий спосіб отримання незаконних прибутків від незаконного наркообігу. За даними вибірки серед осіб, які вчинили наркозлочини, частка чоловіків складала 73,2 %, жінок – 26,8 %; більшість осіб, що були засуджені за ці злочини, мали вік від 18 до 30 років (46,7 %), від 30 до 60 років (45,7 %), що є дуже значним про шарком. Є певний зв'язок між кваліфікацією наркозлочину та національністю особи наркозлочинця: українці – 77,2 %, росіяни – 17,4 % всієї чисельності населення У відносних величинах серед утримувачів наркопритонів переважають росіяни (10,6 %); цигани (31,9 %) займалися переважно незаконними виробництвом, виготовленням з метою збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, або їх

аналогів, такими ж самим діями з прекурсорами (8,1 %). Понад 2/3 наркозлочинців проживали у містах, лише 30,2 % були у шлюбі [10].

Особливо небезпечною тенденцією є розширення контрабандних постачань синтетичних психотропних речовин, передусім, стимуляторів амфетамінного ряду (САР) з Польщі і Нідерландів. Зазначені наркотичні засоби доставляються на територію України її нинішніми та колишніми громадянами.

Фахівці ДБНОН МВС України зазначають, що останнім часом основними каналами транзиту наркотиків є міжнародні залізничні, автомобільні та морські сполучення [6, с. 8]. Наркотики, вилучені в Німеччині, Швеції, Нідерландах та інших країнах, досить часто постачаються через територію України, тому що наша країна узвичаєно залишається територією транзиту вантажів міжнародного наркобізнесу, що саме по собі є негативним чинником, що зашкоджує безпеці не лише української держави, оскільки ми залишаємося активною контрабандною артерією для переправлення важких і синтетичних наркозасобів.

Разом з тим, за 9 місяців 2007 року виявлено лише 196 міжнародних каналів переміщення наркотиків, проти 201 за аналогічний період минулого року (динаміка негативна -2,5 %).

Протягом 9 місяців 2007 року за злочини, пов'язані з незаконним переміщенням наркотиків через державний кордон України, затримано 199 осіб, з яких 29 (14,5 %) – це жінки, з чого доходимо висновку про те, що контрабанда наркотичних засобів і психотропних речовин поступово фемінізується.

Триває подальше широке втягування громадян України до незаконних операцій з наркотиками за кордоном, у першу чергу, працівників морського транспорту, оскільки морські перевезення залишаються основним способом перевезення кокаїну з Латинської Америки та героїну з Афганістану, Пакистану до Європи. Саме тому актуальними є заходи, передбачені міжнародними операціями “Шторм”, “Океан”, “Кальмар”, які покликані протидіяти контрабанді наркотиків на морі та втягуванню українських громадян до наркобізнесу [11].

Однією з проблем для України є нелегальні мігранти. Виступаючи водночас як кур'єри і наркоділери, вони часто утворюють фрагменти транспортних артерій наркомережі, де використовуються як перевізники, у першу чергу героїну, у піхвах жінок, у шлунках, зашитими під шкіру [12]. **Спрацьовує правило використання наркобізнесом переваг інших видів організованої злочинної діяльності, в даному разі – шляхів переправлення нелегальних мігрантів для контрабандного постачання наркозасобів.** Це доводить, що наркобізнес налагодив взаємодію з іншими видами організованої злочинної діяльності та згрупувався у світових масштабах.

Цікаво, що у 142 випадках затримань за 9 місяців 2007 року наркокур'єрами виступали громадяни України, 39 – громадяни Росії, 5 – Німеччини, 3 – Сирії, по 2, відповідно, – Італії, Молдови та Польщі, по 1, відповідно, – Литви, Узбекистану, Угорщини та Придністров'я. Таке розмаїття приналежностей до різних національностей все ж має одну дуже важливу, на наш погляд, і характерну ознаку, – превалювання громадян України. Тому необхідним є направлення профілактичних заходів першочергово на наших співвітчизників, бо первинною у низці наркотичних проблем є все-таки наші внутрішні, від яких руйнується внутрідержавна безпека, а вже до них додається контрабандне постачання наркозасобів ззовні, які пізніше “розтаскуються” територією України і венами наших співвітчизників.

На наш погляд, не варто зациклюватися виключно лише на багаточисельних затриманнях та конфіскації наркозасобів, а необхідно активно проводити міжнародні спеціальні операції з перекриття цілісного ланцюгу наркобізнесової діяльності та проводити розвідувальну діяльність щодо встановлення і викриття корумпованих працівників митного контролю, прикордонної служби, які сприяють проходженню

вантажів з наркосасобами, так як це реалізується, наприклад, в Латвії, коли робота Державної поліції спрямована на боротьбу з торговцями наркосасобами та руйнування діючої мережі їх розповсюдження [13].

На ефективності зміцнення співробітництва у межах Програми ООН з міжнародного контролю наркотиків, а також розширення спільної діяльності з міжнародними регіональними організаціями, такими як “Група Треві” Європейського Союзу, “Група Помпіду” Ради Європи, у напрямі практичної взаємодії щодо запобігання “відмиванню” наркодоходів, їх конфіскації наголошувалося і кримінологічних розробках проблем протидії наркобізнесу [14].

Актуальність наведеного підтверджується тим, що має тенденцію до зростання вилучення “важких” наркотиків та психотропів, які вживаються переважно молоддю і мають зарубіжне походження. Визначено регіони, через які проходять шляхи надходження наркотиків з-за кордону: це морські порти, а також пропускні пункти на кордонах. Лише через Євпаторію щодня перетинають кордон понад 40 вантажівок, які прямують з країн ризику – основних виробників “важких” наркотиків, переважно з Центральної та Середньої Азії – Афганістану, Казахстану, Таджикистану і Туркменії.

Найбільша кількість вилучених з незаконного наркообігу наркотичних засобів припадає на Одеську (26 т 693 кг), Чернігівську (1 т 400 кг) та Запорізьку (1 т 263 кг) області; психотропів – на м. Київ (понад 2 кг), Донецьку область (832 гр.) а прекурсорів – на Черкаську (530 кг), Житомирську (447 кг). Останні області відмічаються досить високим і сталими показниками наркоспоживання, що доводить неефективність протидії з боку МВС України, оскільки по цих областях динаміка розслідуваних злочинів за організацію наркопритонів тільки у 2006 році по Житомирській області складає – 12,2 %, а по Черкаській – взагалі 0 %, а прекурсорів використовуються для вироблення в умовах підпільних нарколабораторій (кустарним способом) незаконних наркосасобів. Хоча організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (наркопритону) була, за даними МВС України, одним з найпоширеніших видів наркозлочинів [15]. Але на сьогодні, як це не парадоксально, загалом по Україні відмічається – на тлі зростання вилучення прекурсорів – зниження розслідуваних злочинів даного виду на 14,9 %.

Експерти стверджують, що сьогодні на наркотичному ринку України відбуваються процеси монополізації, коли більш великі кримінальні структури витісняють дрібні, формуючи мережі поставок наркосировини, її переробки та поширення готового наркопродукту. Традиційні неетнічні кримінальні структури інтегруються з наркоугрупованнями, забезпечуючи їм охорону. Йдеться не про роботу за відсотки, а про справжній симбіоз різних кримінальних структур [2, с. 244]. Так, у Донецькій області викрито членів міжнародного злочинного угруповання, які постачали героїн і гашиш в Україну з території Казахстану. Вилучено 1,5 кг героїну та 4 кг гашишу. Вилучені наркосасоби за цінами “чорного” ринку обраховується у 500 тис. дол. США. Це доводить зайвий раз, що процес формування українського наркобізнесу триває, а превентивні заходи протидії йому є недостатніми.

З огляду на величезні обсяги вилучень, існує потреба у технічному забезпечення морських портів і наземних пунктів пропуску на кордоні України мобільними і стаціонарними сканерами для виявлення наркосасобів у пустотах морського транспорту та у спеціально обладнаних схованках вантажівок.

І ще одна проблема. Ми неодноразово наголошували на тому, що документування організованих злочинних угруповань наркоторговців і закінчення досудового і судового провадження у кримінальних справах щодо їх учасників з винесенням обґрунтованих вироків залишається пріоритетним напрямом протидії і

профілактики незаконного наркообігу. Але, незважаючи на важливість цієї роботи та нормативні вимоги рішення колегії МВС від 28.04.2007 № 18км/3, ця робота ведеться недостатньо ефективно, що підтверджується і висновками ДБНОН МВС України [6].

За даними Департаменту БНОН МВС України, протягом 9 місяців 2007 року задокументовано злочинну діяльність 30 організованих злочинних угруповань (проти 39 за аналогічний період минулого року), у тому числі 2 угруповання на етнічній основі, 2 – економічної спрямованості та 2 – з міжнародними зв'язками, до складу яких входило 117 осіб (рис. 3).

Викриття організованих злочинних наркогруповань

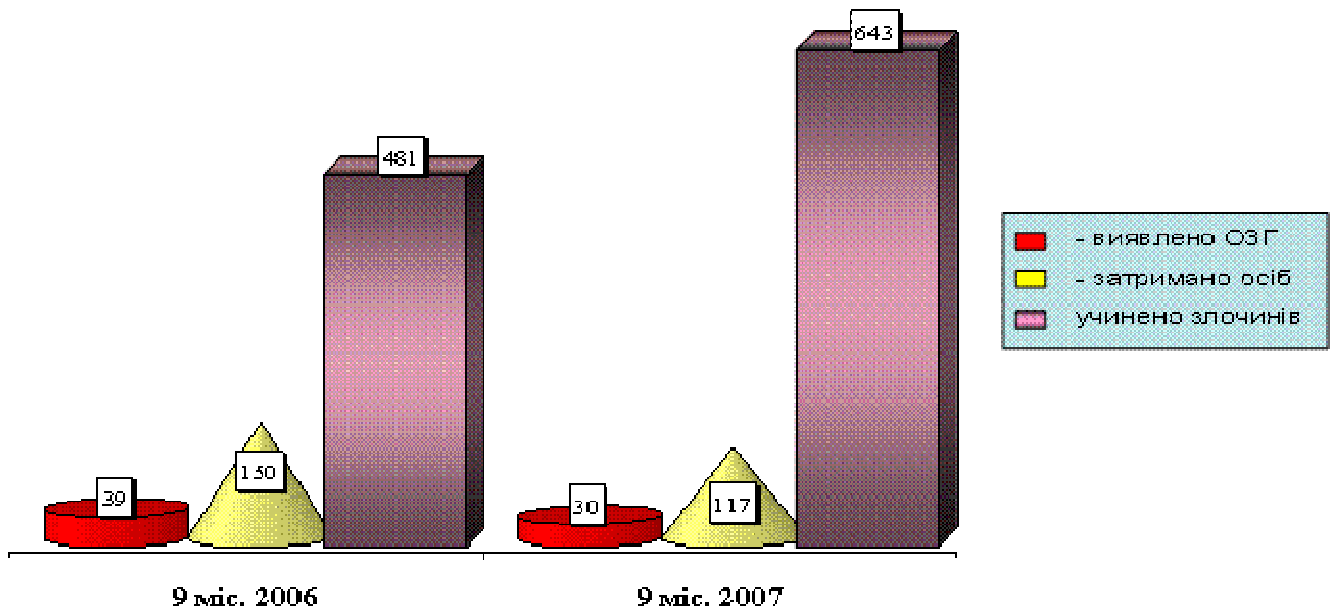


Рисунок 3. Співвіднесення кількості викритих ОЗУ із кількістю затриманих осіб з їх складу і вчинених загалом злочинів у сфері незаконного наркообігу

На жаль, не виявлено жодної організованої злочинної групи наркоторговців у Вінницькій, Закарпатській, Івано-Франківській, Київській, Львівській, Херсонській, Хмельницькій, Чернівецькій областях та в місті Києві.

На сьогодні залишається невирішеним питання: скільки все-таки зареєстровано і розслідувано злочинів, вчинених у складі організованих груп, які спеціалізуються на вчиненні наркобізнесу, що є основоположним у силовій протидії йому.

Стала тенденція щорічного зростання виявлених і ліквідованих міжнародних наркоканалів не впливає на контрабандне постачання в Україну наркозасобів. Традиційно експортна контрабанда триває стосовно амфетамінів, метамфетамінів, “екстазі” та ЛСД з територій Західної Європи; ефедрину, наркомістких лікарських препаратів – з Румунії, Молдови, Болгарії; кокаїну – з Андського трикутника; героїну – з Афганістану у складних схемах транспортування (транзитом), що підтверджується дослідницькими даними [16], в яких висловлюються обґрунтовані висновки, що в Україну наркотики надходять контрабандним шляхом в основному з країн ближнього зарубіжжя, хоча підвищену цікавість до нашої країни проявляють наркобарони держав Латинської Америки, регіонів “Золотого півмісяця” і “Золотого трикутника”. Україна їх цікавить як великий ринок збуту, що відіграє важливу роль в схемі найменш небезпечного транзиту наркотичних засобів. Зарубіжні

кримінологи стверджують, що будь-яка країна, яка спочатку у схемі наркобізнесу була транзитною, у ході використання її в цій якості стає через два-три роки стає країною, що активно споживає наркотики.

За даними фахівців [16], кількість ввезених до України наркотиків збільшилася на 73,9 %, з них 48,7 % наркотиків, вилучених з незаконного обігу, надійшли на територію України з країн ближнього зарубіжжя, 0,1 % – з країн дальнього зарубіжжя, 51,2 % – вироблені на території країни. Основними місцями приховування наркотиків, що використовуються перевізниками до України, є: транспортні засоби – 38,3 %, багаж – 33,9 %, тіло людини – 10,7 %, особисті речі – 10,0 %, поштові відправлення – 3,8 %, ручна поклажа – 3,3 %. Для транспортування наркотичних речовин наркодільниками використовуються практично усі види транспорту: залізничний – 66,2 %, повітряний – 18,4 %, автомобільний – 5,5 %, пошта – 3,8 %, морській – 1,6 %, інші види – 4,5 % [16, с. 10].

Проблемним питанням залишається облік та організація боротьби з контрабандним вивезенням наркозасобів з території України до найближчих сусідів, у першу чергу, – до Російської Федерації, відокремлені показники чого відсутні у статистиці МВС України.

Незважаючи на зростання кількості осіб, які вживають наркотичні засоби, і на те, що в Україні кримінально-правова політика здійснюється за напрямками, обраними відповідно до соціальної значущості здоров'я людей, та ситуації, яка склалася у сфері захисту такого блага, як здоров'я людей, боротьба зі злочинністю у сфері охорони здоров'я населення є недостатньо ефективною.

Працівниками антинаркотичних підрозділів МВС України та їх регіональних управлінь загалом щороку дається статистика під копірку, в той час, коли діяльність організованого наркобізнесу в Україні обраховується величезними сумами у півмільйона доларів від контрабандних наркозасобів, 194,4 млн. грн. – від незаконних посівів маку і конопель, що доводить вкрай низьку взаємодію МВС України з Держмитслужбою, СБУ і Держприкордонслужбою України, організація і проведення міжвідомчої протидії вимагає термінової перебудови.

Нерідко посадові особи органів внутрішніх справ за певну винагороду сприяють уникненню від відповідальності винних у порушенні правил обігу наркотичних засобів. *Так, прокурором м. Нікополя (Дніпропетровська область) складено 2 протоколи за п. "а" ч. 2 ст. 1 Закону України "Про боротьбу з корупцією" стосовно дільничних інспекторів Нікопольського міськвідділу міліції Неверова А.Б. і Кукушкіна Є.Л., які за винагороду у вигляді автомагнітоли та рації вартістю 1660 грн. не вжили заходів щодо притягнення до відповідальності за придбання та зберігання наркотичних засобів Савчука О.В., Синенька Д.М. і Морозевича В.В. Лише після втручання органів прокуратури зазначені особи судом оштрафовані на 425 грн. кожний.*

Статистичні дані загальної злочинності свідчать про наявність негативної тенденції у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що проявляється у зниженні основних показників протидії незаконному наркообігу підрозділами МВС України на тлі постійного росту кількості наркозалежних і хворих на наркоманію, зареєстрованих випадків збуту наркозасобів, особливо у складі організованих груп, кількості вилучених контрабандних наркозасобів і т. ін.

В умовах поширення наркобізнесу і наркоманії існують проблеми і з відтоком наркотиків / наркосировини з легального обігу до нелегального – ще остаточно не вивчено та не регламентовано потребу держави у культивуванні олійного маку та конопель.

Тому, з огляду на вищезазначене, пропонується:

1. Кабінету Міністрів України розробити:

- Закон України “Про профілактику поширення наркоманій”;
- Проект закону України “Про національну політику в галузі наркогенної безпеки України”;
- Проект доповнень до Закону України “Про рекламу” щодо заборони будь-яких рекламних послуг, товарів, предметів, що містять наркотичні засоби, психотропні речовини, прекурсори або їх назви, зображення, логотипи тощо;
- створити міжвідомчу комісію з питань розробки та впровадження єдиного банку даних неповнолітніх осіб, схильних до вживання наркотичних засобів, хворих на “наркоманію”, “токсикоманію”.

2. Верховному Суду України:

- проаналізувати рішення судів за тяжкі та особливо тяжкі злочини, пов’язані з незаконним обігом наркотиків, та винести це питання на спільну колегію або нараду силових центральних органів виконавчої влади, Генеральної прокуратури та Верховного Суду України.

3. Міністерству внутрішніх справ України:

- разом зі Службою безпеки України, Адміністрацією Державної прикордонної служби України, Державною митною службою розробити і ввести єдину для всіх правоохоронних органів, що протидіють наркобізнесу і наркоманіям, уніфіковану систему звітності.

4. Міністерству охорони здоров’я України:

- провести разом з Міністерством України у справах сім’ї, молоді та спорту інвентаризацію всіх без винятку існуючих в країні наркологічних установ різних форм власності та підпорядкування зі створенням Державного реєстру зазначених медичних наркологічних установ;
- введення з метою зниження проценту зараженості ВІЛ-інфекцією і гепатитами програм зниження шкоди від ін’єкційного способу споживання важких наркотиків – опію ацетильованого, героїну, побудованих на роботі мобільних груп з роздачі нових та заміни використаних шприців.

Список використаних джерел

1. *Закалюк А.П.* Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. – К.: Вид. Дім “Ін Юре”, 2007. – Кн. 2. – С. 424.
2. *Гриненко І.М.* Корупційний потенціал наркобізнесу: Матеріали Всеукраїнських громадських слухань “Антикорупційний вимір боротьби з наркобізнесом, м. Кив, 30 вересня 2004 р. – К., 2004 – С. 28 – 30.
3. *Александров А.И.* Уголовная политика и уголовный процесс в российской государственности: история, современность, перспективы, проблемы / Под ред. В.З. Лукашевича. – СПб.: Изд-во С. – Петер. гос. ун-та, 2003. – С. 456, 472 – 478.
4. *Лунеев В.В.* Мотивация преступного поведения. – М.: Наука, 1991. – С. 197 – 198.
5. *Статистична звітність про результати боротьби зі злочинністю в Україні за 9 місяців 2007 р.:* МВС України, Департамент інформаційних технологій. – К., 2007.
6. *Інформаційно-аналітичні матеріали про стан протидії наркобізнесу і наркоманії в Україні за 9 міс. 2007 р.:* МВС України, ДБНОН. – К., 2007. – С. 13.
7. *Роганов С.А.* Расследование преступлений в сфере нетрадиционного наркобизнеса. – СПб.: Изд-во “Юрид. центр России”, 2005. – С. 11.
8. *Довідка щодо основних показників боротьби з наркобізнесом за 2001 – 2005 рр.:* МВС України, Департамент боротьби з незаконним обігом наркотиків. – К., 2006.
9. *Аналіз стану боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів в Україні за 12 місяців 2002 року:* МВС України, Департамент боротьби з незаконним обігом наркотиків. – К., 2003; *Аналіз стану боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів в Україні за 12 місяців 2003 року:* МВС України, Департамент боротьби з незаконним обігом наркотиків. – К., 2004; *Аналіз стану боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів в Україні за 12 місяців 2004 року:* МВС України, Департамент боротьби з незаконним обігом наркотиків. – К., 2005; *Аналіз стану*

боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів в Україні за 12 місяців 2005 року МВС України, Департамент боротьби з незаконним обігом наркотиків. – К., 2006.

10. *Наркозлочинність*: кримінологічна характеристика та запобігання: Наук. – практ. посіб. / Бова А.А., Женунтій В.І., Закалюк А.П. та ін.; За ред. акад. Закалюка А.П. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – С. 81 – 93.

11. *Тимошенко В.А.* Наркобізнес: національна та міжнародна протидія новим викликам: Монографія. – К., 2006. – С. 27 – 28.

12. *Руководство* Организации Объединенных Наций по подготовке кадров в области обеспечения законов о наркотиках: ООН. – Нью-Йорк, 1989; *Drug Enforcement Administration*: US. Department of Justice, 1989. – P 345.

13. *Іванчик Я.Я.* Основные направления оперативно-розыскной работы криминальной полиции Латвии в сфере наркобизнеса: Матеріали Міжнар. наук. – практ. конф., м. Дніпропетровськ, ДДУВС, 3 – 4 листопада 2006 р. “Міжнародне співробітництво у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів”: Міністерство внутрішніх справ України, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. – Дніпропетровськ, 2006. – С. 60 – 71.

14. *Кримінологія*: Учебник для вузов / Под общ. ред. д. – ра юрид. наук, проф. А.И. Долговой. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: НОРМА, 2007. – С. 784.

15. *Хрупа М.С., Павленко Р.М., Семенюк В.А.* Діяльність дільничних інспекторів міліції по запобіганню наркотизму: Наук. – практ. нарис. – К.: Нац. акад. внутрішніх справ України, 2001. – С. 10 – 11.

16. *Расюк Е.В.* Кримінологічна характеристика та запобігання транснаціональному наркобізнесу в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук. – К.: Національна акад. внутрішніх справ України, 2005. – С. 9 – 10.

The article is dedicated to the analysis of the illegal drug traffic, psychotropic substances, their analogues and precursors in our state, of the tendency of the development of the population narcotization. The author attempts to analyze the multicomponent format of the narcotic problems and their harm for national security of Ukraine.

© І.В. Смирнова, 2007